

ТЕХНОЛОГІЯ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ СОЦІОНОМІЧНОЇ СФЕРИ ДО ФОРМУВАННЯ У ПІДЛІТКІВ БЕЗПЕЧНОЇ ПОВЕДІНКИ В ІНТЕРНЕТ-МЕРЕЖІ

Постановка проблеми. Постійний розвиток та вдосконалення Інтернет-мережі створює умови для ефективного функціонування сучасного суспільства. Комунікаційні засоби стали невід'ємною складовою життя як дорослих, так і дітей у всіх сферах діяльності. Використання Інтернет-мережі за допомогою мобільних телефонів, персональних комп'ютерів та інших електронних приладів розширює комунікаційні, просторові та часові межі, які відкривають нові можливості для спілкування, освіти, праці, відпочинку та творчої самореалізації сучасного підлітка. Незважаючи на позитивну роль Інтернет-мережі, віртуальний простір має значну кількість ризиків та загроз для підлітків (велика кількість спаму; залучення через спілкування в Інтернет-мережі до асоціальних організацій; розповсюдження фото та відео файлів із зображенням порнографії та насильства, в тому числі і над дітьми), що вимагає підготовки фахівців соціономічної сфери до формування у підлітків безпечної поведінки в Інтернет-мережі.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У наукових працях І. Богданової, Л. Буркової, Н.Кічук, Є. Клімового, В. Корнещук, В. Курбатового, О. Саннікової, С. Хаджирадевої висвітлюється розуміння суті соціономічних професій. Підходи до класифікацій професій соціономічної сфери розглядали А. Бойко, А. Букалов, В. Гуленко, М.Лукашевич, В. Тищенко. Підготовку соціальних педагогів до професійної діяльності у своїх працях розглядають вітчизняні та зарубіжні вчені (С. Архипова, О. Безпалько, Т. Веретенко, В. Бочарова, Т. Василькова, А. Капська, Л. Міщик, Р. Овчарова, С. Харченко та

ін.). Проблему поведінки підлітків в Інтернет-мережі розглядають російські та українські філософи (О. Прокопенко, С. Михайлов, І. Опаріна, О. Романов, О. Скородумова), педагоги (Л. Жук, В. Осадчий, О. Пігузов, І. Смірнова), соціологи (О. Путилова, І. Василенко, М. Самелюк, О. Шеремет), юристи (Д. Пушкін, Т. Кесареєва, Н. Лебедева), психологи (І. Білоус, Т. Вербицька). Проблемі впливу Інтернет-мережі на формування поведінки підлітків присвячені праці Д. Матвієнка, А. Жичкіної, Р. Івакіна, І. Романова, І. Шевченка, О. Романишина, М. Раянова.

Мета статті: Теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити технологію підготовки фахівців соціономічної сфери до формування у підлітків безпечної поведінки в Інтернет-мережі.

Виклад основного матеріалу. Формування у підлітків безпечної поведінки в Інтернет-мережі вимагає розробки та реалізації певної технології, до якої будуть залучені фахівці соціономічної сфери. Є. Клімов у запропонованому ним класифікаторі професій зазначає, що до соціономічних професій відносяться професії типу «людина-людина», де предметом праці виступають люди, групи або колективи. Л. Буркова зазначає, що "соціономічні професії – це професії, які впливають на соціальну взаємодію через соціальну організацію, соціальне управління, соціальне дослідження, створення механізмів соціального розвитку, корекцію (регуляцію), соціальну підтримку, трансформацію (у різні сфери діяльності, у змісті освіти), формування соціальних стосунків на всіх суспільних рівнях та створення соціальних систем" [2, с.72]. Вітчизняний науковець О. Біла зазначає, що до соціономічної групи професій належать професії соціального педагога, практичного психолога, учителя, вихователя, керівника навчального закладу [1]. Саме ці фахівці працюють з підлітками у загальноосвітніх навчальних закладах та розробляють і реалізують різноманітні технології, які спрямовані на вирішення багатьох проблем, зокрема й формування у підлітків безпечної поведінки в Інтернет-мережі.

Вайнола Р. Х. розглядає технології соціально-педагогічної роботи як сукупність способів, дій соціальних педагогів, спрямованих на встановлення, збереження, чи поліпшення соціального функціонування об'єкта, сприяння саморозвитку особистості, реалізації її творчого потенціалу, здібностей, задатків. Ефективність процесу технологізації полягає у формуванні процесу, наданні йому цільової спрямованості, оптимізації соціально-педагогічної діяльності, забезпечення сталості соціального процесу, створення механізму саморегуляції процесу, забезпечення сприятливих для реалізації мети умов [3, с. 9; 15].

На сьогоднішній день спеціалістами активно впроваджуються заходи, спрямовані на інформування фахівців соціономічної сфери щодо ризиків Інтернет-мережі та необхідності формування у підлітків безпечної поведінки у віртуальному просторі. Так, на веб-сайті «Онляндія – безпечна веб-країна» розміщена інформація для вчителів щодо ризиків Інтернет-мережі, правил поведінки в Інтернет-мережі та основних понять, які стосуються віртуального простору [5]. Проте, проектом «Онляндія – безпечна веб-країна» не передбачена робота, спрямована на підготовку фахівців до формування безпечної поведінки підлітків в Інтернет-мережі.

З метою визначення ставлення фахівців до проблеми формування у підлітків безпечної поведінки в Інтернет-мережі нами було проведено анкетування 38 фахівців, з яких 2 методисти науково-методичного центру та психологічної служби управлінь освіти, 8 заступників директорів з виховної роботи, 6 класних керівників, 13 соціальних педагогів та 9 практичних психологів Васильківських та Київських загальноосвітніх навчальних закладів.

Результати анкетування показали, що 95% опитаних фахівців вважають Інтернет-мережу необхідною складовою для навчання та розвитку сучасних підлітків. Опитані фахівці наголошують на необхідності використання Інтернет-мережі для навчання підлітків (92%), можливості спілкуватися з друзями (74%) та знайомитися з новими людьми (36%), великій кількості розважального матеріалу (50%), можливості проведення дозвілля (47%),

програвання в Інтернет-ігри (37%), перегляду фото друзів (24%), можливості розміщувати особисту інформацію (11%), можливості працювати та заробляти гроші (5%), купівлі товарів в Інтернет-магазинах (5%), формуванні знань та навичок роботи з сучасними комунікативними технологіями (2%). 10% опитаних фахівців зазначили, що позитивно націлена робота підлітків в Інтернет-мережі може призвести до позитивного розвитку особистості підлітка.

Причинами активної діяльності підлітків в Інтернет-мережі фахівці вважають: відсутність хобі у реальному світі (76%); спілкування з друзями у віртуальному світі (63%); створення нового образу «Я» (40%); відсутність друзів у реальному житті (34%); обмін інформацією (32%); сором'язливість (18%); «втеча» від проблем реального життя (21%); постійні стреси (11%). 94% опитаних зазначили, що Інтернет-мережа містить значну кількість ризиків, серед яких найчастіше можуть зустрічатися: негативна та недостовірна інформація (84%); небезпечні знайомства (97%); використання без дозволу особистих даних підлітків (82%); розповсюдженість порнографії (у т.ч. і дитячої) (95%); використання адреси для пограбування (3%); агресивні ігри (3%); формування залежності від Інтернет-ігор (3%) та соціальних мереж (3%); залучення до релігійних сект та антисоціальних акцій (3%).

Всі опитані фахівці зазначили щодо необхідності формування безпечної поведінки підлітків в Інтернет-мережі. Респонденти пропонують використовувати такі форми соціально-педагогічної роботи з підлітками: бесіди (53%), тренінги (42%), лекції (16%), круглі столи (8%), дискусії (5%), уроки (5%), програвання небезпечних ситуацій (5%), ігри (3%), розповсюдження інформаційних буклетів (3%), презентації (3%), консультації (3%).

На запитання «Які питання варто розкривати у процесі формування безпечної поведінки підлітків в Інтернет-мережі?» фахівцями було зазначено: особливості діяльності Інтернет-мережі (63%); переваги діяльності в Інтернет-мережі (37%); недоліки діяльності в Інтернет-мережі (74%); ризики Інтернет-мережі та способи захисту від них (13%); дотримання правил поведінки в Інтернет-мережі (13%); етика спілкування в Інтернет-мережі (16%);

формування критичного мислення підлітків (11%); наслідки діяльності в Інтернет-мережі (11%); історія створення Інтернет-мережі (3%); використання Інтернет-мережі як джерело інформації (3%); недостовірні, негативні інформації (13%); відповідальність за розміщення інформації та діяльність в Інтернет-мережі (3%); цікаві та корисні форми роботи в Інтернет-мережі (3%); чітке дотримання часу діяльності в Інтернет-мережі (5%).

Результати проведеного нами анкетування показали, що 97% опитаних фахівців виявили бажання взяти участь у заходах, спрямованих на підвищення власного рівня знань щодо безпечної поведінки в Інтернет-мережі та формування такої поведінки у підлітків.

Необізнаність спеціалістів щодо ризиків Інтернет-мережі підтверджується також і результатами Всеукраїнського соціологічного дослідження «Рівень обізнаності українців у питаннях безпеки дітей в Інтернеті», проведене протягом жовтня 2010 р. – січня 2011 р. кафедрою превентивної роботи та соціальної політики ЮНЕСКО. Результати опитування показують, що 85% фахівців зазначили про те, що вони обізнані щодо ризиків в Інтернет-мережі і 27% з них дійсно освічені в ризиках віртуального простору. Серед ризиків в Інтернет-мережі фахівці називають: шахрайство – 48,8%, віруси – 21,3%, прояви насильства над дітьми – 20,7%. При цьому 68% вважають, що тема безпеки в Інтернет-мережі – чергова реклама антивірусного програмного забезпечення [4].

З вищенаведених даних можна зазначити, що фахівці недостатньо обізнані щодо ризиків та загроз, яка містить у собі Інтернет-мережа, правил поведінки у віртуальному просторі. Також недостатнім є рівень залучення фахівців до формування у підлітків безпечної поведінки в Інтернет-мережі та неефективність актуальних серед фахівців форм роботи з підлітками (бесіди, лекції тощо).

Запропонована нами технологія підготовки фахівців до формування у підлітків безпечної поведінки в Інтернет-мережі включає в себе роботу з фахівцями та батьками підлітків у формі систематично проведених круглих

столів, тренінгів, бесід, обговорення проблеми на батьківських зборах та у Школі свідомого батьківства з фахівцями та батьками підлітків, розповсюдження інформаційних буклетів.

З метою висвітлення проблеми необхідності формування безпечної поведінки у підлітків в Інтернет-мережі нами було проведено круглий стіл для 38 фахівців (методистів науково-методичного центру Управління освіти Шевченківської районної в місті Києві державної адміністрації, завідувачів сектору сім'ї та молоді відділу у справах сім'ї, молоді та спорту Шевченківської районної в місті Києві державної адміністрації, координаторів Школи волонтерів та асистентів проектів ВГЦ «Волонтер», заступників директорів з виховної роботи, соціальних педагогів, практичних психологів та педагогів-організаторів Васильківських та Київських загальноосвітніх навчальних закладів). На круглому столі було представлено технологію формування у підлітків безпечної поведінки в Інтернет-мережі, висвітлено позитивні та негативні складові діяльності підлітків в Інтернет-мережі, вплив комп'ютерних ігор та соціальних мереж на формування поведінки підлітків; визначено роль освітніх та соціальних установ у формуванні безпечної поведінки підлітків в Інтернет-мережі.

З метою висвітлення проблеми необхідності формування у підлітків безпечної поведінки в Інтернет-мережі нами було проведено бесіди та заняття у Школі свідомого батьківства Шевченківського району у м. Києві та на батьківських зборах Київських шкіл. Під час проведення занять та бесід з батьками було обговорено питання популярності Інтернет-мережі у підлітковому середовищі, існуючі переваги та ризики Інтернет-мережі, способи контролю за поведінкою підлітків в Інтернет-мережі та мінімізації негативного впливу Інтернет-мережі на формування поведінки підлітків.

У процесі підготовки фахівців соціономічної сфери до формування безпечної поведінки підлітків в Інтернет-мережі нами була використана тренінгова форма роботи, яка включала в себе case-study, інтерактивні ігри, міні-лекції, мозкові штурми, вправи на активізацію уваги учасників. На

сьогоднішній день ці форми та методи роботи є одними з найпопулярніших та найефективніших у формуванні безпечної поведінки підлітків. В організації експерименту з фахівцями ми враховували їх професійний досвід роботи з підлітками, поради та рекомендації. Програма тренінгу складалася з 4 модулів, кожен з яких мав по дві сесії та тривав від 3 до 4 годин (в залежності від складності мети модуля) один раз на тиждень. Пропонуємо огляд цілей тренінгових занять, які були досягнуті нами:

- метою першого тренінгового заняття «Особливості формування поведінки підлітків в Інтернет-мережі» була систематизація уявлення учасників про особливості підліткового віку, фактори ризикованої поведінки підлітків в Інтернет-мережі та умови формування безпечної поведінки підлітків в Інтернет-мережі;
- метою другого тренінгового заняття «Види діяльності підлітків в Інтернет-мережі. Ризики Інтернет-мережі. Сутність ризикованої поведінки підлітків в Інтернет-мережі» було поповнення інформації учасників про різновиди діяльності підлітків в Інтернет-мережі та ризики віртуального простору; створення такої емоційної ситуації, яка вплинула на появу бажання в учасників тренінгового заняття замислитися над негативними наслідками ризикованої поведінки підлітків в Інтернет-мережі;
- третє заняття «Правила поведінки підлітків в Інтернет-мережі. Профілактика ризикованої поведінки підлітків в Інтернет-мережі» було спрямоване на сприяння розвитку власного погляду учасників щодо необхідності розробки дорослими та підлітками правил поведінки в Інтернет-мережі та їх дотримання; поповнення інформації учасників щодо особливостей формування безпечної поведінки підлітків в Інтернет-мережі;
- четверте тренінгове заняття «Заходи щодо формування безпечної поведінки підлітків в Інтернет-мережі. Використання інтерактивних методів роботи у формуванні безпечної поведінки підлітків в Інтернет-мережі» був спрямований на систематизацію уявлення учасників щодо необхідності впровадження заходів, спрямованих на формування безпечної поведінки

підлітків в Інтернет-мережі, та ефективності використання інтерактивних методів у роботі з підлітками.

За результати проведених нами тренінгових занять, було проведено анкетування фахівців, які зазначили, що, не зважаючи на необхідність формування безпечної поведінки підлітків в Інтернет-мережі, вже зараз потрібно впроваджувати заходи щодо мінімізації негативного впливу віртуального світу на формування поведінки підлітків. Детальна інформація щодо запропонованих заходів, спрямованих на формування у підлітків безпечної поведінки в Інтернет-мережі наведена у табл. 1.

Табл. 1

Заходи, спрямовані на формування у підлітків безпечної поведінки в Інтернет-мережі

Констатувальний експеримент	Контрольний експеримент
Змістовна організація дозвілля підлітків (3%)	Змістовна організація дозвілля підлітків (47%)
встановлення правил поведінки в Інтернет-мережі (5%)	встановлення правил поведінки в Інтернет-мережі (84%)
Визначення мети діяльності в Інтернет-мережі та чітке її дотримання (7%)	Визначення мети діяльності в Інтернет-мережі та чітке її дотримання (47%)
Формування критичного мислення для безпечної діяльності в Інтернет-мережі (11%)	Формування критичного мислення для безпечної діяльності в Інтернет-мережі (63%)
Інформування щодо ризиків Інтернет-мережі (13%)	Інформування щодо ризиків Інтернет-мережі (94%)
Обговорення поведінки підлітків у віртуальному просторі (32%)	Обговорення поведінки підлітків у віртуальному просторі (74%)
Обмеження доступу до Інтернет-	Обмеження доступу до Інтернет-

мережі (37%)	мережі (71%)
--------------	--------------

Висновки. Аналіз публікацій з даної проблеми та проведене нами дослідження засвідчили низький рівень обізнаності фахівців соціономічної сфери щодо ризиків та загроз Інтернет-мережі, які можуть негативно впливати на формування поведінки підлітків, та недостатній рівень усвідомленості проблеми ризикованої поведінки підлітків в Інтернет-мережі. З метою підвищення рівня обізнаності фахівців щодо даної проблеми нами була запропонована технологія підготовки фахівців до формування у підлітків безпечної поведінки в Інтернет-мережі, яка дала позитивні зрушення в обізнаності фахівців щодо ризиків Інтернет-мережі, правил поведінки підлітків в Інтернет-мережі та усвідомлення проблеми формування безпечної поведінки підлітків в Інтернет-мережі.

Анотація. В статті автор розкриває результати проведеного дослідження з фахівцями соціономічної сфери щодо їх обізнаності в ризиках Інтернет-мережі та ставлення до проблеми формування безпечної поведінки підлітків в Інтернет-мережі. Автором здійснюється короткий огляд розробленої та реалізованої технології підготовки фахівців соціономічної сфери до формування у підлітків безпечної поведінки в Інтернет-мережі.

Ключові слова: технологія, підготовка, фахівці соціономічної сфери, безпечна поведінка, Інтернет-мережа, підлітки.

Abstract. In the article the author highlights the results of research with specialists of sociology sphere about their knowledge risks in the Internet and the attitude to the problem of safe behavior teenagers' in the Internet. The author reviews developed and realized technology of training the specialists of sociology sphere to the formation of teenagers' safe behavior in the Internet.

Keywords: technology, training, specialist of sociology sphere, safe behavior, Internet, teenagers.

Список використаних джерел:

1. Біла О. О. Визначення групи фахівців-соціологів у соціально-педагогічному професійному середовищі [Електронний ресурс] – Режим доступу до стор. : http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/NiO/2011_4_1/statti/Byla.htm
2. Буркова Л. В. Визначення класу соціологічних професій / Л. В.Буркова // Практична психологія та соціальна робота. – 2010. - №7. – С. 68-73.
3. Вайнола Р. Х. Технології соціально-педагогічної роботи : [курс лекцій для студ. спец. 6.010105 «Соціальна педагогіка»] / Ренате Хейкієвна Вайнола. – К. : КМПУ імені Б. Д. Грінченка, 2008. – 152 с.
4. Кочарян А. Б. Виховання культури користувача Інтернету. Безпека у Всесвітній мережі / А. Кочарян, Н. Гущина. – К., 2011. – 100 с.
5. Он-ляндія – безпечна веб-країна [Електронний ресурс] – Режим доступу до стор. : <http://www.onlandia.org.ua/>